

مجله موسیقی

از انتشارات هنرهای زیبای کشور

شماره

۵۸

دوره سوم

آبان ۱۳۴۰

بمناسبت صد و پنجاهمین سال تولد
فرانتز لیست

زندگی

آدام لیست، پدر فرانتز، کارپرداز و ناظر املاک شاهزادگان «استرهازی»
روز بیست و دوم اکتبر ۱۸۱۱ به «ریدینگ»، در نزدیکی «ادنبورگ»
تغییر مکان داد. در این هنگام موطن اصلی او در سرزمین مجارستان تحت
سلطه مشترک اتریش و مجارستان اداره میشد. اکنون بر طبق مفاد یک سند

متعلق به سال ۱۲۲۲، ریدینگ یکی از دهات «بورگنلاند» محسوب میشود که از ۱۹۲۰ به جمهوری اتریش ملحق گردیده است. این نکته تاریخی و جغرافیائی را، سر در منزل مولد فزانتز لیست نیز تأیید میکند. ساختمان این منزل دارای دودر ورودی است که هر کدام بایک لوحه تزئین شده است. لوحه راست، حاوی تذکار به ای بزبان مجارستانی است که از طرف شهر ادنبورگ نصب شده است و لوحه چپ، مضمونی بزبان آلمانی دارد که از جانب ملت آلمان، به فزانتز - که زبان مادریش آلمانی بوده - اهداء گردیده است.

مادر او «آنا ماریا لاژر» دختر یک نانوا، از طبقات بی بضاعت اتریش و اهل «کرمس» (Krems) (دانوب) بود.

در میان اقوام پدری فرانس تنها جدا و «سباستیان» قابل تذکر است. «سباستیان» در «راکندورف» (مجارستان) و پدر بزرگ وی ژرژ-آدام در «پوتندورف» (اتریش فعلی) وفات کرده بود.

پدر لیست مانند پدرش «ژرژ-آدام» که ارگ نواز و معلم موسیقی مدارس بود و قریبه ای خارق العاده داشت، یکی از عشاق و هواداران سرسخت موسیقی بود. در ۱۸۰۵ این کارمند اداره املاک خالصه «استرهازی» ها در «ایز نشات»^۱ مستقر گردید. «آدام» علاوه بر نواختن پیانو، ویولن و ویولنسل آواز میخواند و به آهنگسازی میپرداخت. در همین هنگام وی با آهنگسازان و موسیقیدانان ارکستر «شاهزاده استرهازی» روابط دوستانه برقرار کرده بود و از نواختن تحت رهبری «ژوزف هایدن» و «هومل» بخود میباید و احساس غرور میکرد.

در سال ۱۸۰۸ آدام لیست از «ایز نشات» به ریدینگ نقل مکان نمود و در حالیکه سمت نظارت بر اصطبل شاهزادگان استرهازی را داشت، با «آنا ماریا لاژر» عروسی کرد. در این زمان، وی کسالت و یکنواختی زندگی را بکمک موسیقی جبران مینمود و خود را بدینوسیله تسلی میداد، در خانواده او، موسیقی بشدت هرچه تمامتر در هر گوشه و کنار نفوذ و جریان داشت و در چنین محیط اشباع شده و آکنده از موسیقی بود که تنها پسرا و «فرانس» پابعرضه وجود نهاد و رشد و نمو کرد.

«فرانتز» نیز مانند گوته و موزارت، شانس این را داشت که پدرش به استعداد و قریحهٔ عجیب او که دال بر نبوغش می بود، پی ببرد. بدین ترتیب، آدام لیست، خود در نقش اولین معلم «فرانتز» درآمد.

آدام، تدریس پدرش را، از نه سالگی در «ادنبورگ» و سپس در «پرسبورگ» آغاز نهاد.

در آن هنگام شوق و شور و علاقه به موسیقی در افراد مردم بجدی بود که شش تن از اشخاص عالی مقام مجار هر کدام مبلغ معتنا بهی که برای تضمین آتیهٔ فرانس از نظر تعلیم موسیقی کافی بنظر میرسید میپرداختند. ضمناً پدر او نیز برای تحقق بخشیدن به هدف خود تصمیم به ترك مسکن و مأوای ابتدائی و نقل طفل به وین (شهر موسیقی) گرفت.

آدام لیست بایک علاقه و جوش قلبی و پابدار و مستمر به نشو و نما و پرورش استعداد و قریحهٔ پدرش بنا بر يك شیوهٔ منظم و اسلوب صحیح ادامه میداد. وی دقت مینمود که تعلیماتی که فرزندش از آن برخوردار میگردد بر پایه و مبنای صحیح استوار باشد.

در این هنگام معلم فرانتز «کارل چرنی»^۱ بود که پس از پی بردن به قریحهٔ این طفل عجیب، مدت يك سال و نیم مجاناً او را تعلیم داد و وظیفهٔ تدریس آرمونی بعهدهٔ «آنتونیوسالیری»^۲ رهبر ارکستر سلطنتی گذارده شد.

اولین کنسرت رسمی فرانتز در اول دسامبر ۱۸۲۳ در تالار تشریفات Du Niederösterreichisches Landhaus و بدنبال آن در سیاتال او در Redoutensaal با حضور بتهون اجرا گردید. این کنسرتها علاوه بر موفقیت معنوی گشایش های مادی هم برای او بارمغان آورد بطوریکه او توانست دنبالهٔ تحصیلات خود را در رشتهٔ موسیقی در پاریس ادامه دهد. لیکن ممنوع بودن ورود به کنسرواتوار پاریس برای بیگانگان و خارجیها سبب گردید که او در نزد «فردیناند پر»^۳ و «آنتون ریچار»^۴ تعلیم بگیرد. بدین ترتیب لیست جوان که اکنون باو لقب استاد داده شده بود مردم پاریس

۱ - Karl Czerny - ۲ - Antonio Salieri
۳ - Ferdinand Paer - ۴ - Anton Reicha

را در تالارها و سالنهای کنسرت با تفسیرهای مخصوص موسیقی سرگرم می-
نمود و بر سر شوق میآورد. تا اینکه در سال ۱۸۲۷ اولین سفر خود را
در مناطق مختلف فرانسه و انگلیس آغاز نمود.

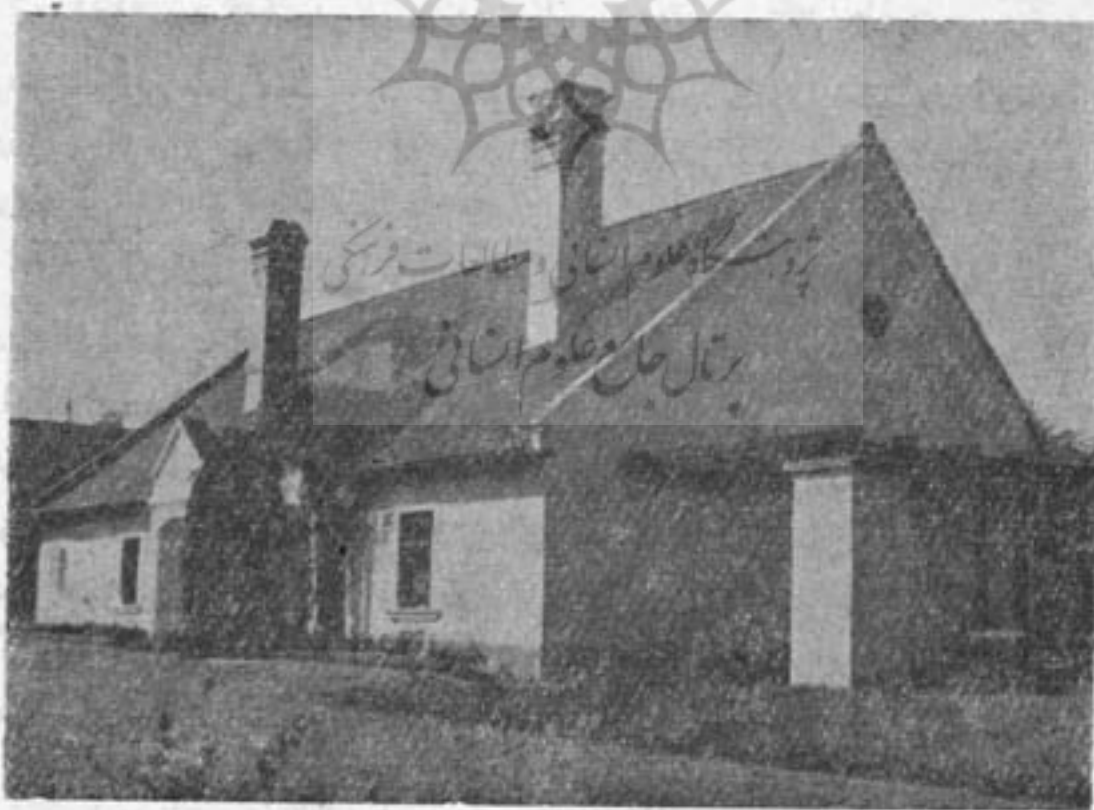
لیست جوان، استادی که مورد عنایت مردم واقع شده و پسند اهـل
موسیقی قرار گرفته بود این دوره از زندگی خود را اینگونه تشریح میکند:

« ... از آغاز دوازده سالگی من وظیفه دار پیش بردن زندگی
خود و والدینم بودم. این وظیفه مرا مجبور به پی کردن تحصیلاتی
که تا شانزده سالگی تمام زندگی من را بخود اختصاص داده بود
مینمود. در این هنگام شروع به تعلیم آرمونی، کنترپوان، نواختن
پیانو و سپس به کسب تجربه و مهارت و پختگی در ملاء عام و در
سالنهای کنسرت نمودم.

در نتیجه موفق به تحقق بخشیدن به بسیاری از امیال خود و همچنین

تبدیل لیست به یک شخصیت هنری برجسته شدم... »

بامرگ پدر او در ۲۸ اوت سال ۱۸۲۷ در بولونی سور مر یکدوره

زادگاه «لیست»

از زندگی لیست که در جای خود دوره متمایزیست پایان مییابد. بدین ترتیب او مسافرت خود را قطع کرد به پاریس بازگشت و بخاطر اشتغال مجدد به تحصیل موسیقی سالنها و مجامع موسیقی را برای مدت زمانی ترك نمود. در سال ۱۸۲۸ پس از شکست در عشق یکی از شاگردانش، با حالی سرافکننده و کسل قصد دخول در نظام را نمود. ولی مادرش که در این فاصله در پاریس مستقر گردیده بود او را از این تصمیم منصرف کرد و دوباره بطرف موسیقی سوقش داد.

در این هنگام تأثیر برلیوز و تجلی صاعقه آسای پاگانینی و شوپن در پاریس و بالاخره انقلاب ماه ژوئیه و نشر عقاید «سن سیمونیست» ها ایده های جدیدی به این استاد جاه طلب و بلند پرواز داد. در سال ۱۸۳۴ لیست پس از يك دوری چندین ساله از موسیقی و شهرت دوباره در میان مردم ظاهر شد. کنسرت می داد و با آثار برجسته خود از زندگی حظ میبرد و زمان را میگذرانید.

بالاخره در سال ۱۸۳۵ با خانم «کنتس داگولت» ازدواج کرد و سپس سه طفل او «بلاندین، کوزیما و دانیل» که لیست آنها را بسیار دوست میداشت بدینیا آمدند.

کوزیما دختر لیست که در عنفوان جوانی با «بولو» ازدواج کرده بود، بخاطر ریشارد واگنر باشوهر خود متار که نمود.

در سال ۱۸۴۲ فرانترز لیست استاد کلیسای دربار «ویمار» گردید و از سال ۱۸۴۸ تا سال ۱۸۶۱ این مقر کوچک که از ۱۷۰۹ تا ۱۷۱۷ مسکن سباستیان باخ بود بهمت لیست بترقیات وسیع و شگرفی نایل آمد. در نتیجه آثار بزرگ گذشته و اپراهای گوناگون اجرا گردید و بالاخره با اجرای آثار بتهوون و شوپرت، شوپن، مندلسن، شومان، برلیوز و واگنر، لیست جاده را برای پیشرفت و ترقی هنرمندان معاصر خود در «ویمار» هموار ساخت. فرانترز باوجود مشکلات گوناگون و متعدد در ۱۸۵۰ موفق به اجرای «تان هاووزر» و «لوهنگرین» بطرز بسیار درخشان و بیسابقه ای گردید.

در همین اوقات از همسر خود کنتس داگولت جدا شد و به شاهزاده «کارولین دو سین - ویگنشتاین» پیوست و آلتنبورگ را محل اجتماع و مرکز فعالیت های ویمار گردانید در این هنگام لیست هم مانند سایر هنرمندان

به نارا احتیها و غم و غصه های فراوانی که اغلب آنها ناشی از خشم و حسادت بود و از روح حساس این هنرمند سرچشمه میگرفت گرفتار آمد تا اینکه بالاخره اجرای قطعه آرایشگر بغداد اثر « کورنلیوس » که توسط ارکستر لیست در وین اجرا گردید مورد پسند واقع نشد و حملات شدید و انتقادهای پی در پی از فعالیتهای او، این شکست را تشدید کرد. بدین ترتیب در سال ۱۸۶۱ لیست پست خود را برای عزیمت به رم ترک گفت و چندی در رم در انتظار تصمیم و اتیکان در مورد ازدواجش با شاهزاده کارولین روزگار گذرانید. لیکن خانواده این شاهزاده خانم در مقابل این عمل قد علم نموده و مانع طلاق او از شوهر اول و پیوستنش بلیست گردیدند. در نتیجه لیست پس از آشنائی با افراد فرقه لازاریست وارد کلیساشد (۳۰ ژوئیه ۱۷۶۵). و این همان تصمیمی بود که باعث نقد بسیاری از حسودان و بخیلان گردید و بدین ترتیب این عمل او از طرف ایشان عدم توانائی و شکست توجیه گردید ولی « آبه لیست » همان راهی را که خود انتخاب کرده بود علی رغم تمام حدیثها ادامه میداد. بعد از مدت زمانی مجامع رفیع موسیقی از او بعنوان يك پیا نیست بلند مرتبه و پراج و يك رهبر ارکستر عالی مقام یاد آوری کردند و او را به جایگاه افتخارات هنریش باز خواندند بالاخره در سال ۱۸۷۰ در صحنه فستیوال « وینمار » که بیاد بود بتهوون بر پا گردیده بود فرانتز لیست ارکستر را رهبری نمود و مبالغ قابل توجه حاصل از منافع کنسرت های خود در راه ایجاد مجسمه بتهوون صمیمانه کوشید. در سال ۱۸۷۵ ریاست آکادمی مجار در بوداپست به او محول گردید و در سالهای آخرین - ۱۸۷۵ تا ۱۸۸۶ - لیست متناوباً در وینمار، رم و بوداپست اقامت گزید. در این هنگام با وجود پیری زودرس، او هنوز فعالیت خلاقه خود را حفظ کرده بود و بعد از پشت سر گذاشتن يك زندگی سراسر افتخار روز ۳۱ ژوئیه ۱۸۸۶ در بایروت بدرود حیات گفت.

✱

آثار

تازگی و بدعت آثار ارکستری لیست، حاصل تأثیرات متعددی است که از نواحی گوناگون جهان در هنر او گرد آمده است. با اینحال تأثیر هنر « هکتور برلیوز » در آثار او قطعی و عمیق بود. همچنانکه می دانیم « برلیوز » بر آن بود که موسیقی بایستی اندیشه ها و وقایع معینی را بیان و توصیف نماید. وی برای انجام

این کار از جمله ها و آهنگهایی که هر کدام معرف اندیشه یا موقعیت یا شخصیت داستانی خاصی بود استفاده می نمود. نوع معروف به «سنفونی بر نامه ای» که بدینگونه پدید آمد، و مورد علاقه خاص برلیوز بود، بوسیله لیست و در آثاری چون «دانته» و «فاوست» بشکل نوئی جلوه گر شد. لیست در این راه واقع بینی فرانسوی را با طرز فکر و روحیه خاص آلمانیها آشتی داد. لیست شیوه شخصی خود را در اثر تأثیرات هنری آلمانی بدست آورد: این شیوه که در سبزه «منظومه سنفونیک» او مشهود است، از ترکیب اصول موسیقی «برنامه ای» با شیوه آلمانی قطعات مفصل يك بخشی، پدید آمد. بدین گونه وحدت ساختمان آثار موسیقی با بکار بردن «لایتموتیف» ها (جمله ها و آهنگهایی که هر کدام معرف اندیشه و موضوع مخصوصی است) تأمین گردید و اصول و مقررات فورم «سونات» متروک گشت. برای روشن شدن مطلب ذکر این نکته خالی از فایده نیست که فی المثل آهنگسازی چون بتهوون «تم» های آثار خود را از روی مقررات قرارداد های خاصی عرضه می داشت و می پروراند حال آنکه برای لیست «فورم» های ساختمانی ثابت و لایتنبری وجود نداشت بلکه در هر کدام از آثار او فورمی جدید و مخصوص بهمان اثر مشهود است که از مضمون و موضوع داستانی که در آن اثر توصیف گردیده، مشتق و زائیده شده است.

با اینهمه جنبه «ویرتوزیته» و زبردستی فنی لیست در نوازندگی پیانو در آثار او حائز کمال اهمیت است و حالت بداهه سرائی و تزئینات خارجی آثار او، مؤید این گفته می تواند بود. پیداست که این امر ممکنست از لحاظ ارزش هنری ساخته های يك آهنگساز مضر بشمار آید و پیرایه های بی ارزشی که موجب توفیقی سهل الوصول اما زودگذر باشد بدانها ببندد. اما آنچه مسلمست لیست از این رهگذر توفیق یافته است که در زمینه «آرمونی» (علم ترکیب اصوات) ابتکاراتی بی سابقه عرضه بدارد. بدین معنی که سرپیچی از اصول کلاسیک «تونالپته» و بکار بردن «کرما تیسیم» و مایه گردی (مودولاسیون) های متناوب، بصورتی درخشان و استادانه، از نتایج همان حالت مخصوص «بداهه سرائی» است که در آثار لیست بگوش می رسد. گردش «ملودی» و وزن و حرکت آن نیز بدینگونه در آثار لیست موج و لرزشی دل انگیز می یابد و حالات بسیار ظریف و متنوعی بیان می دارد.

اما این نکته گفتنی است که آثار لیست برای پیانو (که اهمیت آنها از آثار ارکستری او فزونتر نیست) از لحاظ هنری وحدت و تجانس بیشتری دارد زیرا در این قبیل از آثار خود، لیست توانسته است زبردستی فنی نوازندگی و درک و احساس عمیق هنری خود را، با برجسته ترین خواص هنر «پاگانینی» و «شوپن» و «شومن» درهم آمیزد. بهترین دلیل این امر دو کنسرتو بزرگ در «می بمول» و در «لاماژور»، سونات در «سی مینور» و «اتود»های بزرگ کنسرتی اوست. هنر پر جلالی که بدینگونه ترکیب یافته و پدید آمده است از خلال آثاری چون «سالهای زیارت» یا «افسانه‌ها» اصول خاص سنفونی را در زمینه آثار پیانو راه داده و جایگزین ساخته است. «آرمونی‌های شاعرانه و مذهبی» و «تسلی» نمونه‌هایی از کمال غنائی بشمار می‌توانند آمد که بموسیقی نسبتاً سبک مجامع اشرافی نجابت و مقام والائی می‌بخشد. لیست از جالب ترین چهره‌های «رومانتیسیم» بشمار می‌آید و جسورترین مجری نیات و عوالم پرتب و تاب دوره خود بوده است اما متأسفانه این حقیقت گاهی باشک و تردید تلقی شده است.

ترجمه م. ن

پروژه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی